

Шевчук Т.О.,

старший викладач кафедри філології і лінгводидактики;

Шульга О.С.,

студентка ННІ педагогіки

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Удосконалення орфографічних та пунктуаційних навичок майбутніх учителів

Мовна грамотність – це вміння правильно мислити, правильно передавати думки в чіткій, лаконічній, художньо-виразній формі, яка відповідає нормам сучасної української літературної мови. Саме цього потребує сучасність від кожної людини, насамперед від спеціаліста з вищою освітою.

Підготовка кваліфікованих учителів початкової школи передбачає добре знання ними української мови, оволодіння високою культурою усного та писемного мовлення, яке забезпечується розумінням тих основних закономірностей і тенденцій, які виявляються в його сфері. Учитель початкових класів зобов'язаний досконало оволодіти мовою, адже на всіх уроках він повинен за допомогою виразного слова доносити знання до учнів, формувати їх свідомість, виховувати почуття. "Слово – це найважливіший педагогічний інструмент, його нічим не замінити. Кожний учитель початкових класів насамперед словесник" [1, с.402]. Бідне, позбавлене образності мовлення вчителя не стане інструментом ні навчання, ні виховання школярів.

Наведемо зразки роботи по вдосконаленню орфографічних та пунктуаційних навичок студентів – майбутніх учителів початкових класів – на заняттях із сучасної української мови з практикумом.

Так, під час вивчення теми "Правопис прислівників" пропонуємо студентам такі види робіт:

1. Словниковий диктант.

Правильно запишіть прислівники і прислівникові сполуки, поясніть їх правопис.

Потихеньку, згарячу, невтямки, підтюпцем, де-не-де, коли-не-коли, на диво, на щастя, геть-чисто, зроду-віку, натщесерце, навздогін, вдосвіта, спідлоба, з усіх усюд, один одинцем, раз у раз, сам на сам, до смаку, не до ладу, наостанку, до побачення, по правді, чин чином, сама самотою, на віки вічні, честь честю, не сьогодні-завтра, без кінця-краю, з давніх-давен, до

запитання, до решти, нарешті, абикуди, аніскільки, щоправда, десь-інде, сяк-так, коли-небудь.

2. Розкрийте дужки і запишіть прислівники і прислівникові сполуки в три колонки: а) прислівники, які пишуться разом; б) прислівникові сполуки, які пишуться окремо; в) прислівникові сполуки, які пишуться через дефіс.

Користуючись "Українським правописом", поясніть написання поданих прислівників і прислівникових сполучень.

(До) загину, (за) (пані) брата, (казна) коли, (де) небудь, (уві) сні, (по) змозі, ні (на) гріш, (в) основному, раз (по) раз, (у) вічі, (по) щирості, (у) височінь, (в) плач, (у) поміч, (на) яву, (на) швидкуруч, (де) куди, (як) раз, (по) українському, (с) пересердя, (до) щенту, (зі) споду, (по) одинці, десь (то), (як) найдужче, (невідь) як, (по) перше, (по) двоє, (по)моєму, (по) (під) тинню, (поза) вчора, (по) латині, (в) цілому.

3. Виберіть рядок, у якому всі прислівники пишуться з -нн-.

1. Зра...я, негада...о, невблага...о, непримире...о, щоде...о.
2. Стара...о, неказá...о, попідвіко...ю, со...о, зако...о.
3. Непоруш...о, спресо...я, незрівня...о, нездолá...о, невпи...о.
4. Попідти...ю, страше...о, студе...о, буде...о, відмі...о.
5. Свяще...о, самовідда...о, безви...о, навма...я, гума...о.

4. У якому рядку допущено помилку в правописі прислівників?

1. Дочиста, помаленьку, день у день, сила-силенна, по-вашому.
2. В цілому, зроду, запанібрата, вголос, казна-як.
3. Надворі, упереміш, по-сусідському, на-гора, у стократ.
4. Десь-інколи, коли-небудь, на відліг, збоку, рік у рік.
5. Будь-де, напропале, довіку, по-п'яте, по-друге.

5. Перепишіть, розкриваючи дужки.

Учні вчили вірш (на) пам'ять. Дівчина подарувала мені альбом (на) пам'ять. Він (в) останнє оглянувся на рідну хату. Дівчина стиха постукала (в) останнє віконце. Микола (по) батьківському ставився до сироти. Уже сивий чоловік простував (по) батьківському подвір'ю.

6. Диктант.

Замість березня несподівано у верхів'ї Кубані завітав квітень, але ж сонце гріло вже не по-квітневому, а по-травневому. Сніг міцно припав до землі і, нібито не знаючи, що б таке могло трапитись, передусім зійшов з пагорбів. Зате на завтра весна розстелила по всіх пагорбах блідо-зелені парості, а з-під пагорбів зашуміли мутно-голубі весняні води.

Кубань кінець кінцем прокинулася і тривожно загриміла, зашуміла. Якщо вам, може, доведеться побувати коли-небудь у верхів'ях Кубані, будь-

що-будь підведіться на гору, що поблизу Усть-Невінської. Звідти ви побачите на диво чудовий краєвид: вдалині – плантації, площа їх всього-на-всього десять гектарів. Вони лежать у заплаві, на дні якої блищить річка, правий берег якої вряди-годи зарослий терниною, а лівий укритий грудочками найвибагливішої форми. От ви бачите бадилля помідорів; з-поміж ериків без упину з ранку до вечора тече вода, вузькі струмені якої поки що вкрили півгорода. То там, то сям, немовби дозорці, стоять пліч-о-пліч кремезні дуби в кудлатих папахах, верби посхиляли віти додолу, без угаву співають птахи, безперестанку кує зозуля (З журналу).

7. Тест "Правопис прислівників".

1. Прислівники *будь/що/будь, десь/не/десь, всього/на/всього, пліч/о/пліч, як/не/як, хоч/не/хоч, віч/на/віч* пишуться

а) окремо; б) через дефіс; в) через два дефіси.

2. Складні прислівники, утворені повторенням тих самих, синонімічних або антонімічних незмінних слів, пишуться

а) через дефіс; б) окремо.

3. Чи правильним є твердження „Окремо пишуться прислівникові сполуки, що складаються з прийменника та іменника, але в яких іменник звичайно зберігає своє конкретне лексичне значення й граматичну форму, особливо коли між прийменником і керованим ним іменником можливе означення до цього іменника (прикметник, займенник, числівник)"? (Так, ні).

4. Прислівникові сполуки *без/відома, без/угаву, до/вподоби, до/останку, у/стократ, на/жаль, на/зло, по/закону, в/обмін, до/загину, без/упину, до/лиця, до/решити, до/пари, до/побачення, в/обріз* пишуться

а) окремо; б) разом.

5. У реченні "Прочитай вірш напам'ять" слово *напам'ять* є:

а) прислівником, утвореним поєднанням іменника з прийменником, тому пишеться разом; б) іменником з прийменником, тому пишеться окремо.

6. Чи правильним є твердження "Окремо пишуться складні прислівники, утворені за допомогою прийменника "по" від порядкових числівників"? (Так, ні).

7. Речення: 1) "До вирішення цього питання слід підійти по/іншому"; 2) „Хлопець вирішив піти по/іншому провулку".

По/іншому є прислівником, утвореним поєднанням прийменника-префікса "по" і займенника на -ому, пишеться через дефіс у

а) першому реченні; б) другому реченні.

8. Складні прислівники *з/віку, над/вечір, на/розхват, на/споді, на/яву, у/вечері, по/середині, у/зимку, у/голос, з/ранку, в/пам'ятку, в/літку, на/весні* пишуться

а) через дефіс; б) разом.

9. У кінці прислівників після *г, к, х* завжди пишеться

а) і; б) и.

10. Чи правильним є твердження "Складні прислівники, утворені сполученням прийменника з коротким (нечленним) прикметником, пишуться разом"? (Так, ні).

11. Складні прислівники *аби/куди, аби/як, ані/трохи, ані/скільки, ані/телен, ані/чичирк, де/далі, де/інде, де/куди, як/раз* пишуться

а) окремо; б) через дефіс; в) разом.

12. Прислівники, утворені від прикметників за допомогою суфіксів *-о, -е,*

а) повністю зберігають правопис цих прикметників; б) не зберігають правопису цих прикметників.

Цілеспрямовану роботу проводимо також і під час вивчення пунктуації. Однією з найбільш складних тем є вживання розділових знаків при відокремлених членах речення. Наведемо зразки роботи під час вивчення теми "Відокремлені означення".

1. Проілюструйте реченнями із вправи відповідні правила про розділові знаки при відокремлених означеннях; вкажіть на можливу їхню варіативність в окремих реченнях.

1. *Самотній, він довго дивився на згарище, що колись було батьківською садибою, і скупі сльози бігли по його обличчю (Г. Тютюнник).* 2. *Лірична пісня – це душа народу, це безмежне поле, засіяне зернами історії і завітчане людськими надіями (М. Стельмах).* 3. *Батькові руки, важкі, загорілі, лежать на колінах у плетиві сил (М. Масло).* 4. *Леліє даль волога і блакитна (М. Бажан).* 5. *Обліплені роями бджіл у квітні, гудуть сади (В. Лучук).* 6. *Срібним маревом повиті, коло сіл стоять тополі (Леся Українка).* 7. *Сповнений любові, я йду по вулиці вузькій (В. Сосюра).* 8. *Застебнаний на всі гудзики, туго підтягнутий, чистий, він стояв на бруствері, справді, мов соняшник у цвіту (О. Гончар).* 9. *Наче зачарований велетень, стояв ліс, опушений весь інеєм білим, покритий і пронизаний наскрізь сонячним сяйвом (В. Козаченко).* 10. *Заглиблена в спогади, Ніна не почула, як розчинилися двері і мати переступила через хатній поріг (А. Шиян).*

2. Складіть речення, використовуючи подані слова і словосполучення як відокремлені узгоджені та неузгоджені означення. Поставте розділові знаки та поясніть їх.

1. Покинута людьми. 2. Осяяний сонцем. 3. Оборана, неторкана, в сивих хмарах. 4. Осліплені на мить. 5. Яскравий, умитий росою. 6. Високий і стрункий.

3. Прочитайте речення "Збентежений Микола блукав полями" і "Збентежений, Микола блукав полями". Як впливає відокремлення чи невідокремлення означення "збентежений" на зміст речення?

4. Випишіть із художньої літератури сім речень з відокремленими означеннями; поясніть вживання розділових знаків при них.

5. Перетворіть речення так, щоб відокремлені члени речення стали невідокремленими і навпаки.

1. Омиті росами квітки розтулюють повіки (В. Сосюра). 2. І сп'янілий до нестями вечір квітами пропах, солов'їними піснями заливається в кущах (В. Сосюра). 3. Зорі сплять на холодних, морозом зв'ялених травах (Л. Первомайський). 4. Стомлені за денну пору бджоли вели якусь тиху пораду між собою, і тільки було чутно ніжне заспокійливе гудіння (М. Івченко). 5. Незабаром показалось село, мальовничо розкидане над річкою по горі (М. Коцюбинський). 6. Дерев за вікном у тиші непорочній стояли, інеєм запушені рясним (М. Рильський). 7. Над селом стояв звичайний в осінню пору туман (М. Коцюбинський). 8. Очерет кінчається, відкривається чимала, обрамлена заростями галявина (О. Гончар).

6. Знайдіть речення, в якому допущено пунктуаційну помилку.

1. Непорушно стоять дерева, загорнені в сутінь, рясно вкриті краплистою росою (М. Коцюбинський).

2. Польова дорога з пилюкою, прибитою легким дощем, м'яко стелиться під ногами (Р. Дідула).

3. Із пуп'янка долонь викохується слово, беззвучне і гучне, з роси, з води й сльози (О. Галета).

4. Ти одчиниш двері рідна і крилата, вийдеш зустрічати сина на поріг (В. Сосюра).

5. Сумні та голодні, хотіли бджілки вже летіти додому, як побачили під кущиком фіалку (К. Ушинський).

7. Вкажіть умови відокремлення означення в реченні:

Фіалка розтулила перед ними свої квітки, повні пахоців і солодкого соку.

1. Синтаксична несполучність із іменниками.
2. Ускладнення основного змісту причиновим значенням.
3. Ступінь обтяженості відокремлюваного означення залежними від нього словами.
4. Постпозиція по відношенню до означуваного слова.
5. Сусідство відокремлених членів, не однакових за синтаксичною функцією.

8. Напишіть твір-мініатюру на тему "Чому я хочу стати вчителем початкових класів?", використовуючи відокремлені означення.

Методично правильно організована робота по вдосконаленню орфографічних та пунктуаційних навичок студентів сприяє активізації пізнавальної діяльності майбутніх учителів початкових класів, є одним із найбільш ефективних напрямків реалізації вимог до сучасної організації навчального процесу у вищому навчальному закладі.

Список використаних джерел та літератури

1. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором школи // Вибрані твори в 5-ти томах. – К., 1977. – Т.4.
2. Блик О.П. Фонетика. Орфоепія. Графіка. Орфографія: Посібник для вчителів. – К.: Рад. шк., 1988. – 128 с.